

Sygn. akt I NSNc 435/21

POSTANOWIENIE

Dnia 22 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Księżak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bosek

Agata Pawlak (ławnik SN)

w sprawie z powództwa D. J., D[X]. J., Ł. J. i S. J.

przeciwko Wojewódzkiemu Pogotowiu Ratunkowemu w K.

o zapłatę

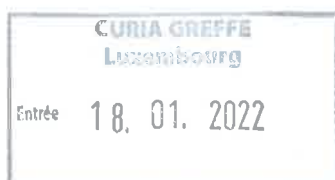
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 22 grudnia 2021 r.

rozpoznając skargę nadzwyczajną Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 18 października 2017 r.

sygn. akt I ACa [...]

I. na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z wnioskiem o rozpatrzenie pytań prawnych:

„1. Czy art. 19 ust. 1 akapit drugi i art. 5 ust. 1-3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 47 i 51 ust. 1 Karty Praw Podstawowych należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi minister sprawiedliwości państwa członkowskiego może, na podstawie kryteriów, które nie zostały podane do publicznej wiadomości, z jednej strony delegować sędziego do sądu cywilnego wyższej instancji, właściwego do rozpoznawania spraw z zakresu prawa Unii, na czas określony albo na czas nieokreślony, zaś z drugiej strony w każdym czasie, na

podstawie decyzji, która nie zawiera uzasadnienia, odwołać sędziego z tego delegowania?;

2. W wypadku odpowiedzi pozytywnej na pytanie pierwsze: czy art. 19 ust. 1 akapit drugi i art. 5 ust. 1-3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 47 i 51 ust. 1 Karty Praw Podstawowych należy interpretować w ten sposób, że sąd krajowy rozpoznający środek odwoławczy od orzeczenia sądu, w którego składzie bierze udział sędzia delegowany w taki sposób, jak opisany w pytaniu pierwszym, ma obowiązek z urzędu zbadać, czy sąd taki jest sądem niezawisłym i bezstronnym również w wypadku, gdy rozpoznawana sprawa nie jest sprawą z zakresu prawa Unii?;
3. W wypadku odpowiedzi pozytywnej na pytanie drugie: czy art. 19 ust. 1 akapit drugi i art. 5 ust. 1-3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 47 i 51 ust. 1 Karty Praw Podstawowych należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd państwa członkowskiego obowiązek uchylenia prawomocnego orzeczenia sądu w każdym przypadku stwierdzenia, że w rozpoznaniu sprawy uczestniczył taki sędzia delegowany, a sąd z jego udziałem nie był niezawisły i bezstronny, za pomocą środka prawnego służącego wzruszaniu prawomocnych orzeczeń, takiego jak skarga nadzwyczajna, czy też skutki takiego naruszenia należą do zakresu autonomii proceduralnej państwa członkowskiego?";

II. odracza rozpoznanie sprawy.

UZASADNIENIE

Przedmiot postępowania

Wyrokiem z 18 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...], Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelacje obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 9 marca 2016 r., sygn. akt II C [...], zasądzającego od pozwanego Wojewódzkiego Pogotowia

Ratunkowego w K. na rzecz każdego z powodów: D. J., D[X]. J., Ł. J. i S. J. kwoty po 100.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 7 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty – tytułem zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną przez śmierć osoby bliskiej, I. J., wywodzonego z regulacji art. 446 § 4 k.c. w zw. z art. 23 i 24 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny.

W składzie sądu, który wydał przedmiotowe rozstrzygnięcie, uczestniczyli: J. K. i J. N. – sędziowie sądu apelacyjnego, pełniący urząd w Sądzie Apelacyjnym w [...], oraz A. P. – P., sędzia sądu okręgowego, delegowany od 1 listopada 2016 r. na czas nieokreślony do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Apelacyjnym w [...].

Skargę nadzwyczajną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 18 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...], wniósł, na podstawie art. 89 § 1 w zw. z art. 115 § 1 i 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, powołując się na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Prokurator Generalny – zaskarżając go w całości.

Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a mianowicie:

a) określonych w art. 2, 7, 18, 32 ust. 1 i 71 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: zasady demokratycznego państwa prawnego i zasady sprawiedliwości społecznej, prawa do równego traktowania przez władze publiczne, zasady legalizmu, prawa do życia rodzinnego, które obejmując szeroko rozumiane więzi rodzinne pomiędzy małżonkami, rodzicami i dziećmi stanowi fundament prawidłowego funkcjonowania rodziny oraz z mocy wymienionych artykułów Konstytucji podlega ochronie prawnej – poprzez uznanie, że odpowiednim zadośćuczynieniem, należnym powodowi, są kwoty po 100.000 zł, pomimo, że do zerwania więzi rodzinnej między członkami rodziny doszło wskutek śmierci I. J. w wyniku deliktu popełnionego przez pracownika Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego w K., a zasądzone kwoty nie spełniają kompensacyjnego charakteru zadośćuczynienia;

b) zasady godności wyrażonej w art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, będącej źródłem wolności i praw człowieka i obywatela, która ma być chroniona i

szanowana przez organy władzy publicznej – poprzez nieuwzględnienie sytuacji prawnej i faktycznej powodów, będącej konsekwencją deliktu popełnionego przez pracownika Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego w K., i nierozważenie możliwości przyznania im zadośćuczynienia w pełnej dochodzonej wysokości, tj. w kwotach po 200.000 zł;

2. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. art. 23 k.c. i art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. – poprzez ich błędną wykładnię prowadzącą do przyjęcia, że odpowiednim zadośćuczynieniem, należnym powodom, są kwoty po 100.000 zł, a dalej idące są wygórowane, a to z uwagi na rozmiar wyrządzonej powodom krzywdy, relację tych kwot do przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa oraz że zostały one zasądzone z odsetkami, podczas gdy kwoty te, odnosząc je do charakteru podmiotu pozwanego, są w niskim stopniu represyjne i prewencyjne, a jednocześnie nie spełniają dla powodów kompensacyjnej funkcji zadośćuczynienia, nie pozostając przy tym adekwatne do przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa, i dlatego są oczywiście (rażąco) zaniżone, nie uwzględniają wszystkich okoliczności sprawy oraz kryteriów i czynników wpływających na rozmiar krzywdy powodów, a także błędnie konsumują świadczenie uboczne w postaci odsetek.

Wobec powyższego Prokurator Generalny, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 18 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...], oraz o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w K. z 9 marca 2016 r., sygn. akt II C [...], poprzez m.in. zasądzenie od pozwanego Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego w K. na rzecz powodów D. J., D[X]. J., Ł. J. i S. J. kwoty po 200.000 zł z ustawowymi odsetkami od 7 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty.

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powodowie wnieśli o jej uwzględnienie w całości oraz o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Z kolei pozwany wniósł w odpowiedzi na skargę o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Przepisy prawa polskiego

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483)

Artykuł 45.

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
(...)

Artykuł 178.

1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.
(...)

Artykuł 179.

Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 2072; dalej: p.u.s.p.)

Artykuł 77.

§ 1. Minister Sprawiedliwości może delegować sędziego, za jego zgodą, do pełnienia obowiązków sędziego lub czynności administracyjnych:

1) w innym sądzie równorzędnym lub niższym, a w szczególnie uzasadnionych wypadkach także w sądzie wyższym, mając na względzie racjonalne wykorzystanie kadr sądownictwa powszechnego oraz potrzeby wynikające z obciążenia zadaniami poszczególnych sądów,
(...)

- na czas określony, nie dłuższy niż 2 lata, albo na czas nieokreślony.

(...)

§ 4. Sędzia delegowany na podstawie § 1 pkt 2-2b oraz § 2a, na czas nieokreślony, może być odwołany z delegowania lub z niego ustąpić za trzymiesięcznym uprzedzeniem. W pozostałych przypadkach delegowania sędziego, odwołanie lub ustąpienie sędziego następuje bez zachowania okresu uprzedzenia.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805; dalej: k.p.c.)

Artykuł 1.

Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego Kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (sprawy cywilne).

Artykuł 379.

Nieważność postępowania zachodzi:

(...)

4) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy;

(...)

Artykuł 386.

(...)

§ 2. W razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Artykuł 398¹³.

§ 1. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania.

Artykuł 398¹⁵.

§ 1. Sąd Najwyższy w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie, lub innemu sądowi równorzędnemu; Sąd Najwyższy może uchylić także w całości lub w części orzeczenie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi temu samemu lub równorzędnemu. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy przepis art. 415 stosuje się odpowiednio.

(...)

Artykuł 398²¹.

Jeżeli nie ma szczególnych przepisów o postępowaniu przed Sądem Najwyższym, do postępowania tego stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji, z tym że skargę kasacyjną cofnąć może również sama strona, a termin na sporządzenie uzasadnienia orzeczenia przez Sąd Najwyższy wynosi miesiąc.

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym
(t.j. Dz.U. 2021, poz. 154; dalej: u.SN)

Artykuł 1.

Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do:

1) sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez:

(...)

b) kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

(...)

Artykuł 26.

§ 1. Do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych należy rozpatrywanie skarg nadzwyczajnych, rozpoznawanie protestów wyborczych i protestów przeciwko ważności referendum ogólnokrajowego i referendum konstytucyjnego oraz stwierdzanie ważności wyborów i referendum, inne sprawy z zakresu prawa publicznego, w tym sprawy z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego oraz sprawy, w których złożono odwołanie od decyzji Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, a także skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed sądami powszechnymi i wojskowymi oraz Sądem Najwyższym.

(...)

Artykuł 89.

§ 1. Jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

– a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

(...)

Artykuł 91.

§ 1. W przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej

instancji, albo umarza postępowanie. Sąd Najwyższy oddala skargę nadzwyczajną, jeżeli stwierdzi brak podstawy do uchylenia zaskarżonego orzeczenia.

(...)

Artykuł 95.

W zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw:

1) cywilnych – przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹;

(...)

Pytanie

Rozpoznawana w postępowaniu głównym skarga nadzwyczajna dotyczy wyroku Sądu Apelacyjnego w [...], sygn. akt I ACa [...], który został wydany w sprawie cywilnej w rozumieniu art. 1 k.p.c. – a dokładnie w sprawie o zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę doznaną wskutek śmierci osoby najbliższej. W składzie Sądu, który wydał przedmiotowe rozstrzygnięcie, brali udział: J. K. i J. N. – sędziowie sądu apelacyjnego, pełniący urząd w Sądzie Apelacyjnym w [...], oraz A. P. – P., sędzia sądu okręgowego, delegowany od 1 listopada 2016 r. na czas nieokreślony do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Apelacyjnym w [...].

To właśnie udział w składzie Sądu, który wydał zaskarżone rozstrzygnięcie, sędziego delegowanego na podstawie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. do pełnienia obowiązków w sądzie wyższym na czas nieokreślony – wobec treści wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej także: Trybunał, TSUE) z 16 listopada 2021 r., C-748/19, EU:C:2021:931 – powoduje konieczność przedstawienia Trybunałowi pytań prawnych sformułowanych w sentencji postanowienia.

W powołanym wyroku w sprawie C-748/19 Trybunał wskazał, iż choć „[p]rawdą jest, że państwa członkowskie mają prawo ustanowienia systemu, zgodnie z którym sędziowie mogą, w interesie służby, być tymczasowo delegowani z jednego

sądu do drugiego”, to „[p]oszanowanie wymogu niezawisłości zakłada jednak, że przepisy regulujące delegowanie sędziów będą przewidywać gwarancje niezawisłości i bezstronności niezbędne w celu uniknięcia ryzyka wykorzystywania takiego delegowania do politycznej kontroli treści orzeczeń sądowych.”. Odnosząc się do treści art. 77 § 4 p.u.s.p., który przewiduje, że Minister Sprawiedliwości może odwołać sędziego z delegowania do innego sądu niezależnie od tego, czy sędzia ten został delegowany na czas określony, czy na czas nieokreślony, bez zachowania okresu uprzedzenia i podania motywów tej decyzji, Trybunał uznał, iż „przystępująca Ministrowi Sprawiedliwości możliwość odwołania sędziego z delegowania w każdym czasie, w szczególności w przypadku delegowania do sądu wyższej instancji, mogłaby wywołać u jednostki wrażenie, że na ocenę sędziego delegowanego, który ma rozpoznać jej sprawę, będzie wpływać obawa przed odwołaniem z delegowania. Ponadto taka możliwość odwołania sędziego z delegowania w każdym czasie i bez publicznie znanych motywów mogłaby także wywołać u sędziego delegowanego poczucie, że powinien on spełnić oczekiwania Ministra Sprawiedliwości, co mogłoby w konsekwencji powodować, że w samych sędziach zrodzi się wrażenie, iż są oni >>podporządkowani<< Ministrowi Sprawiedliwości, w sposób niezgodny z zasadą nieusuwalności sędziów.”. Wreszcie, jak zauważył Trybunał, „odwołanie sędziego z delegowania bez jego zgody może spowodować dla niego skutki analogiczne do tych, z którymi wiążą się kary dyscyplinarne”. Mając to na uwadze, Trybunał doszedł do przekonania, że wskazane okoliczności, rozpatrywane łącznie, „mogą prowadzić do wniosku, że Minister Sprawiedliwości, który jest zarazem Prokuratorem Generalnym, dysponuje – na podstawie kryteriów, które nie są publicznie znane – uprawnieniem do delegowania sędziów do sądów wyższej instancji oraz do odwoływania ich z delegowania w każdym czasie i bez obowiązku uzasadniania tej decyzji, co skutkuje tym, że w okresie delegowania sędziowie ci nie są objęci gwarancjami niezawisłości i bezstronności, jakim zwykle powinni podlegać wszyscy sędziowie w państwie prawnym.”. Wobec powyższego Trybunał stwierdził, iż „art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE odczytywany w świetle art. 2 TUE oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi minister sprawiedliwości państwa członkowskiego może, na podstawie kryteriów, które nie zostały podane do

publicznej wiadomości, z jednej strony delegować sędziego do sądu karnego wyższej instancji na czas określony albo na czas nieokreślony, zaś z drugiej strony w każdym czasie, na podstawie decyzji, która nie zawiera uzasadnienia, odwołać sędziego z tego delegowania, niezależnie od tego, czy nastąpiło ono na czas określony, czy na czas nieokreślony.”.

W tym kontekście pojawia się przede wszystkim wątpliwość, czy wnioski wynikające z treści wyroku w sprawie C-748/19, poczynione na gruncie postępowania karnego, należy odnosić także do sytuacji sędziów delegowanych na podstawie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p., orzekających w sprawach cywilnych.

Wskazać bowiem należy, że wyrok Trybunału w sprawie C-748/19 zapadł na skutek wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym przez sąd odsyłający orzekający w sprawie karnej. Wobec powyższego, jego wnioski nie nadają się do zastosowania wprost do sytuacji sędziów delegowanych orzekających w sprawach cywilnych – choćby ze względu na fakt, że zostały one sformułowane także na skutek zbadania zgodności przepisów krajowych z art. 6 ust. 1 i 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (dalej: Dyrektywa 2016/343). Jednocześnie, pomijając oczywiste odrębności w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu cywilnym, dzieje się tak m.in. dlatego, że w postępowaniu cywilnym Minister Sprawiedliwości, będący jednocześnie Prokuratorem Generalnym, pozostaje pozbawiony zwierzchnictwa nad jedną ze stron procesu, tj. nad oskarżycielem publicznym.

W związku z powyższym pojawia się wątpliwość, czy do sytuacji sędziego delegowanego do pełnienia obowiązków w sądzie wyższym, właściwym do rozpoznawania spraw cywilnych z zakresu prawa Unii, w warunkach określonych w art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. – który to przepis nie wymaga wskazania kryteriów decydujących o udzieleniu delegacji, ani podania ich do publicznej wiadomości – można odnosić orzeczenie Trybunału w sprawie C-748/19. Podobne pytanie pojawia się biorąc pod uwagę okoliczność, że sędzia delegowany do pełnienia obowiązków w sądzie wyższym, właściwym do rozpoznawania spraw cywilnych z zakresu prawa Unii, wobec treści art. 77 § 4 p.u.s.p., może, tak jak sędzia delegowany orzekający w sprawach karnych objętych regulacjami prawa unijnego, zostać odwołany bez

zachowania okresu uprzedzenia, na podstawie decyzji Ministra Sprawiedliwości, która nie musi zawierać uzasadnienia.

W przypadku udzielenia pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze, aktualizuje się wyrażona w pytaniu drugim kwestia określenia konsekwencji uznania przepisów o delegacji – w podanym powyżej zakresie – za sprzeczne z prawem unijnym. Chodzi tu przede wszystkim o możliwość nałożenia na sąd krajowy rozpoznający środek odwoławczy od orzeczenia sądu, w którego składzie brał udział sędzia delegowany, obowiązku zbadania z urzędu, czy taki sąd jest sądem niezawisłym i bezstronnym również w wypadku, gdy rozpoznawana sprawa nie jest sprawą z zakresu prawa Unii.

Zważyć bowiem należy, że zaskarżony w postępowaniu głównym wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z 18 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...], zapadł w sprawie o zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę wyrządzoną przez śmierć osoby najbliższej – dochodzenie tego rodzaju roszczeń nie zostało zaś uregulowane na poziomie aktów prawa unijnego. Jednocześnie, należy mieć na uwadze, że wyrok Trybunału w sprawie C-748/19 zapadł na gruncie sprawy z elementem unijnym – wobec obowiązywania Dyrektywy 2016/343. Z tego względu orzeczenie Trybunału w sprawie C-748/19, gdzie w odniesieniu do sędziów delegowanych orzekających w sprawach karnych, objętych zakresem obowiązywania Dyrektywy 2016/343, wskazano, że „w okresie delegowania sędziowie ci nie są objęci gwarancjami niezawisłości i bezstronności, jakim zwykle powinni podlegać wszyscy sędziowie w państwie prawnym”, nie może być, w ocenie Sądu Najwyższego, odnoszone wprost do sytuacji sędziów delegowanych orzekających nie tylko w postępowaniu o innym charakterze (tj. postępowaniu cywilnym), ale także w sprawach nieobjętych normami ustanowionymi w ramach procedury ustawodawczej Unii Europejskiej.

W razie stwierdzenia przez Trybunał – w ramach odpowiedzi na pytanie pierwsze – że także sędziowie delegowani w warunkach art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. orzekający w sprawach cywilnych nie są objęci gwarancjami niezawisłości i bezstronności – pojawia się zatem pytanie o konsekwencje, jakie powinny być z tej przyczyny wywodzone w przypadku zaskarżenia orzeczenia zapadłego w sprawie cywilnej nieobjętej zakresem przepisów prawa unijnego. W takim przypadku uzasadnioną wątpliwość budzi w szczególności kwestia możliwości nałożenia na sąd

krajowy rozpoznający środek odwoławczy od orzeczenia sądu, w którego składzie bierze udział sędzia delegowany w taki sposób, jak opisany w pytaniu pierwszym, obowiązku zbadania z urzędu, czy sąd ten jest sądem niezawisłym i bezstronnym. Zasada autonomii proceduralnej państw członkowskich może bowiem prowadzić do wniosku, że to prawo krajowe powinno określać, czy i w jakim zakresie kwestia ta podlega badaniu przez sąd odwoławczy, w tym m.in. czy konieczny jest w tym wypadku zarzut strony postępowania.

W dalszej kolejności, w razie udzielenia pozytywnej odpowiedzi na tak sformułowane pytanie drugie, pojawia się wątpliwość dotycząca dopuszczalności uchylenia wyroku, w którego wydaniu brał udział sędzia delegowany na podstawie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p., za pomocą środka prawnego takiego jak skarga nadzwyczajna. W tym zakresie aktualna staje się w szczególności kwestia możliwości nałożenia na sąd krajowy rozpoznający tego rodzaju środek prawny obowiązku uchylenia prawomocnego orzeczenia w każdym przypadku stwierdzenia, że w rozpoznaniu sprawy uczestniczył taki sędzia delegowany, i wobec tego sąd z jego udziałem, wedle TSUE, nie był niezawisły i bezstronny.

Skarga nadzwyczajna jest instytucją o wyjątkowym charakterze, której konstrukcyjnym założeniem jest takie określenie jej przesłanek, by służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 5/21; postanowienie Sądu Najwyższego z 27 maja 2021 r., I NSNc 109/20, OSNKN 2021, nr 3, poz. 24). Rolą przeprowadzanej przez Sąd Najwyższy na skutek wniesienia skargi nadzwyczajnej konkretnej kontroli konstytucyjnej nie jest eliminowanie z obrotu wszelkich wadliwych orzeczeń, a jedynie tych, które godzą w podstawy umowy społecznej, będącej fundamentem demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a zatem dotyczą określonego kształtu relacji pomiędzy jednostką a władzą publiczną (przedmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego) lub godności upodmiotowionej jednostki (podmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego) (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 maja 2021 r., I NSNk 4/20; wyrok Sądu Najwyższego z 26 maja 2021 r., I NSNc 105/20).

Stwierdzone naruszenia, godzące w ową zasadę, muszą być zatem na tyle poważne, by nakazywały ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Należy mieć bowiem na uwadze, że instytucja skargi nadzwyczajnej, umożliwiając, w przypadku stwierdzenia jej zasadności, uchylenie prawomocnego orzeczenia, stanowi wyjątek od konstytucyjnej zasady stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych (art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej). Z tego względu samo wydanie orzeczenia z rażącym naruszeniem prawa nie uzasadnia jeszcze jego uchylenia celem zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego (wyrok Sądu Najwyższego z 15 września 2021 r., I NSNc 9/21), zdarza się bowiem, że w warunkach konkretnej sytuacji faktycznej pierwszeństwo należy przyznać konstytucyjnej wartości pewności prawa, której immanentnym elementem jest ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*) służąca ochronie stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych.

Wspomniana zasada stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych stanowi również ważną wartość w porządku prawnym Unii Europejskiej. Uznaje się, że ze względu na powagę rzeczy osądzonej, stabilność prawa i stosunków prawnych, jak również na prawidłowe administrowanie wymiarem sprawiedliwości istotne jest, aby orzeczenia sądowe, które stały się prawomocne po wyczerpaniu przysługujących środków odwoławczych lub po upływie przewidzianych dla tych środków terminów, były niepodważalne. Prawo unijne nie zobowiązuje zatem sądu krajowego do zaprzestania stosowania krajowych przepisów proceduralnych nadających prawomocność danemu orzeczeniu, nawet jeśli umożliwiłoby to usunięcie naruszenia prawa Unii, które wynika z tego orzeczenia (wyroki TSUE: z 1 czerwca 1999 r., *Eco Swiss*, C-126/97, EU:C:1999:269, pkt 46, 47; z 16 marca 2006 r., *Kapferer*, C-234/04, EU:C:2006:178, pkt 20, 21 i 24).

Jednocześnie, w odniesieniu do prawa unijnego obowiązuje zasada skuteczności (*effet utile*), która nakazuje pełne stosowanie prawa Unii we wszystkich państwach członkowskich, jak również stanowi gwarancję ochrony proceduralnej praw, jakie jednostki wywodzą z tego prawa. W świetle tej zasady prawo unijne

powinno być stosowane z urzędu, bez konieczności powoływania się na nie w ramach formułowanych przez stronę zarzutów.

Swoistym dopełnieniem (od strony negatywnej) zasady efektywności jest koncepcja autonomii proceduralnej państw członkowskich. Doktryna ta, tradycyjnie sformułowana w wyrokach Trybunału Sprawiedliwości z 16 grudnia 1976 r. wydanych w sprawach Rewe, 33/76, EU:C:1976:188, oraz Comet, 45/76, EU:C:1976:191, przyjmuje, że w braku norm unijnych rzeczą krajowego porządku prawnego jest wyznaczanie sądów właściwych do orzekania oraz określanie warunków proceduralnych rządzących skargami, zmierzającymi do zapewnienia ochrony praw, które obywatele państw członkowskich wywodzą z bezpośrednio skutecznego prawa unijnego.

Wobec powyższego pojawia się wątpliwość, czy wniesienie skargi nadzwyczajnej od prawomocnego orzeczenia zapadłego w sprawie cywilnej niebędącej sprawą z zakresu prawa Unii, w którego wydaniu uczestniczył sędzia delegowany do pełnienia obowiązków w sądzie wyższym na podstawie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. – w przypadku stwierdzenia przez Trybunał, analogicznie jak w wyroku w sprawie C-748/19, że taki sędzia nie jest objęty gwarancjami niezawisłości i bezstronności – powinno skutkować koniecznością uchylenia tego orzeczenia. W tym przypadku wyjaśnienia wymaga przede wszystkim, czy sąd krajowy, rozpoznający środek o takim charakterze jak skarga nadzwyczajna, powinien z urzędu i w każdej sytuacji uchylić prawomocne orzeczenie sądu, w którego składzie uczestniczył taki sędzia delegowany, czy też możliwe jest w tym przypadku określenie skutków takiego naruszenia wedle przepisów krajowych, w ramach wspomnianej powyżej autonomii proceduralnej państwa członkowskiego.

Mając na uwadze przedstawione wątpliwości, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

Za zgodność z oryginałem
Kierownik Sekretariatu Wydziału

z up.
STARSZY SEKRETARZ SĄDOWY

Iwona Kąkowska